

נשים באצ"ל

יהודה לפידות

יהודה לפידות

נשים באצ"ל

מבוסס על ספרי "היום שרה הקטנה"

כללי

לאחר מלחמת-העולם הראשונה, קיבלה ממשלת בריטניה מחבר הלאומים את המנדט על ארץ-ישראל במטרה להקים בה בית-לאומי ליהודים, שיהפוך ברבות הימים למדינה עברית עצמאית. אולם הממשלה הבריטית בגדה בעם ישראל וחזרה בה מהתחייבותה להקים בארץ-ישראל בית לאומי ליהודים. במאי 1939, בפרוס מלחמת-העולם השנייה, פרסמה הממשלה "ספר לבן" האוסר על עליית יהודים ארצה. ספינות מעפילים שהצליחו לצאת את אירופה הבוערת, לא הורשו להיכנס לארץ וחלקן אף אולצו לחזור לאירופה, אל כבשני הנאצים.

ב-1 בפברואר 1944, הכריז האצ"ל מרד בשלטון המנדט הבריטי בארץ-ישראל, במטרה להקים בארץ מדינה עברית עצמאית, שתאפשר לכל יהודי באשר הוא למצוא בה מקלט. יש לציין כי באותם ימים חל מפנה במהלך מלחמת העולם השנייה וכבר היה ברור כי ניצחונן של בעלות הברית על גרמניה הנאצית הוא רק שאלה של זמן.

אין לתאר את מלחמת האצ"ל ללא אֶזְכוּר הבנות האמיצות שלחמו כתף אל כתף עם הבחורים במערכה לגירוש הבריטים מן הארץ, ולאחר מכן במערכה העקובה מדם של מלחמת העצמאות.

בכל הקורסים למפקדים השתתפו גם בנות. שניים מן הקורסים נתפסו בידי הבריטים ומשתתפיהם נידונו לשנות מאסר שונות. בקורס הראשון, שנתפס משמר-הירדן בדצמבר 1939, השתתפו גם ארבע בנות: בלה עטרה-חייטין, רבקה נוימן-בן-מאיר, רות הלוי-נבו וחווה קפקא-עמרמי. הן נידונו ל-4 שנות מאסר, אולם מפקד הצבא בארץ לא אישר את פסק-הדין והן שוחרו חודשיים לאחר שנעצרו. בקורס השני, שנתפס בשוני באוגוסט 1945, השתתפו גם שתי בנות: ברכה בירנבוים ודבורה שפירא-רותם. הן נידונו על-ידי בית-הדין הצבאי לשלוש שנות מאסר.

עם סיום הקורסים, מילאו הבנות תפקידי פיקוד שונים, וחלקן אף הגיעו לדרגות פיקוד גבוהות. כבר בשנותיו הראשונות של האצ"ל נתמנתה רעיה ליברמן כמפקדת פלוגה בתל-אביב ולקראת צאת הבריטים את הארץ הייתה דבורה ליפשיץ למפקדת הבנות במחוז תל-אביב ואִמָּה גרמנט מונתה למפקדת פלוגת הבנות בירושלים. שתיים מן הבנות היו מפקדות סניף: ציפורה פרל-

פאגלין פיקדה על סניף האצ"ל בצפת, ובלהה לדרסון-אפרת פיקדה על סניף האצ"ל בראשון-לציון ולאחר מכן – על הסניף הגדול ברמת-גן.

ציפורה פאגלין

בלהה אפרת

אישה אחת, אסתר רזיאל-נאור, אף הייתה חברת המפקדה הראשית של הארגון.

אסתר רזיאל-נאור

תעמולה

באצ"ל היו שתי חטיבות עיקריות: החת"ם (חיל תעמולה מהפכני) והח"ק (חיל הקרב). בחת"ם הועסקו בנות בתפקידים שונים כדי להביא את דבר האצ"ל ברבים וביניהם הדבקת כרוזים על קירות הבתים. היה בפעולה זו סיכון רב, כי הבריטים עשו מאמצים רבים כדי למנוע את הדבקת הכרוזים. ואכן כאשר נתפסה באוגוסט 1944 מרים סטוצקי ובידה חבילה של עיתון האצ"ל "חרות", היא הובאה בפני בית-הדין הצבאי באשמת אחזקת חומר בלתי חוקי ונידונה לשנת מאסר. כעבור שנה, נתפסה עמליה שיף בשעה שעמדה להפיץ כרוזים בחיפה, יחד עם חברה יהודה כהן. השניים הועמדו למשפט ונידונו לשלוש שנות מאסר.

הבנות עסקו גם במשלוח חומר תעמולה בדואר. המכתבים היו ממוענים לאנשי ציבור יהודים ולאנשי ממשל בריטים. בין הבנות שעסקו "במשלוחים" היו אסתר בנזימן-הרלינג ורחל ברנדויין-לפידות. עקב שליטתה בשפה האנגלית, הייתה רחל לפידות גם קשרית עם העיתונאים הזרים, שהיו צמאים לכל פיסת מידע שהגיע מן הארגון.

יש לזכור שהאצ"ל נמנע מלהשתמש בטלפון, שלא היה נפוץ באותה תקופה, והבנות שימשו כקשריות וכמזכירות.

חומר התעמולה היה נכתב על-ידי מפקד האצ"ל מנחם בגין, והיה מועבר אל המטה על-ידי הקשרית רחל ימיני-המאירי. רחל נהגה לבקר את המפקד בביתו מידי יום, למסור לו מכתבים ולקבל חומר תעמולה להדפסה וכן מכתבים עבור חברי המפקדה השונים. כתב היד של מנחם בגין היה קשה מאוד לקריאה, אולם רחל פיתחה מיומנות מיוחדת כדי לפענח אותו. לאחר ההדפסה במכונת כתיבה, היה החומר מועבר לבית-הדפוס ומשם היה מופץ בכל הארץ. לימים נפצעה רחל מאירי בתאונת דרכים ואת מקומה מלאה כמזכירת המטה בת-הדודה רחל ימיני-יונדוף. במטה עסקה גם אתיל גרינברג, ילידת רומניה, ששלטה במספר שפות זרות. היא ניסחה את חומר התעמולה בשפה האנגלית ותקופה קצרה אף שידרה באנגלית בתחנת השידור של הארגון.

רחל המאירי

"קול ציון הלוחמת"

זה היה שמה של תחנת הרדיו המחתרתית של האצ"ל. השידור הראשון נערך בשנת 1939, והקריינית הראשונה הייתה אסתר רזיאל-נאור. כעבור שנתיים נתפס המשדר בביתה; אסתר נעצרה ונשלחה לבית-הסוהר לנשים בבית-לחם, בעוד הבעל, יהודה נאור, נשלח למחנה המעצר באפריקה. לזוג היו שני ילדים, שנשארו עם הוריה של אסתר, שהייתה בהריון בשעת מעצרה.

בינתיים נבנו מִשְׁדְּרִים חדשים, ועוצמת השידורים, שהתקיימו פעמים בשבוע, הלכה וגברה. גם אמצעי הביטחון השתכללו, והמשטרה לא הצליחה לתפוס את המשדר אפילו פעם אחת נוספת. בין הבנות ששידרו מתחנת השידור של האצ"ל היו: שרה יכין, שולמית כצנלסון, דבורה ליפשיץ, בינה שופט, דבורה שמחון, רייצה בר-יוסף, אסתר הורן ואחרות. על חוויית השידור, מספרת שולמית כצנלסון בעדותה:

נכנסנו לחדר קטן. התיישבנו על הספה ושותפי פתח בהסבר קצר ותמציתי: "תפתחי את התיק השחור ושם תמצאי כמה ניירות מודפסים. תקראי אותם פעם לעצמך בלחש, תחזרי שנית בקול יותר חזק ותמתיני עד לבואו של הטכנאי, אברהם ה"יקה". הוא ידריך אותך כיצד לפתוח ולסגור את המיקרופון, ומתי להתחיל לקרוא את הטקסט. תשתדלי להקריא למיקרופון בזווית של 45 מעלות מלמעלה ולא קרוב מדי לפייה. עליך לדלג על שיבושים ולא לחזור על הטקסט מחדש. לקרוא ללא התרגשות יתירה, בקול טבעי, בהגייה ברורה של כל מילה – ולשים לב לסימנים שלי".

עזרה רפואית

חלק מן הבנות שטפלו בפצועי הארגון היו אחיות מוסמכות, וחלקן עברו קורסים מיוחדים למתן עזרה ראשונה. בדצמבר 1945 נערכה התקפה על המחנה הצבאי ששכן במגרשי התערוכה בתל-אביב במטרה ל"החרים" נשק בריטי עבור הארגון, תוך הוראה ברורה להימנע מפגיעה בחיילים הבריטים. באותה התקפה נפצעו שישה לוחמים, ביניהם היה גם דב שטרנגלז ("אבנר") שנפצע אנושות ונפח את נשמתו כעבור מספר שעות. היה זה מספר הפצועים הגדול ביותר שנפגעו עד אז בפעולה אחת. הפצועים נחבשו על-ידי פנינה רוטשטיין ומלכה פיין ("טופסי"), שהייתה אחות מקצועית וכינוייה ניתן לה בגלל שיערה המתולתל. לאחר טיפול ראשוני, הועברו הפצועים לבית-החולים "פעולן" ברמת-גן, שהיה בבעלות שלום שוק-הלוי, רביזיוניסט ותיק שאחת מבנותיו, רות נבו, הייתה חברת האצ"ל ונעצרה בידי הבריטים בשעה שהשתתפה בקורס מפקדים שנערך במשמר-הירדן. לאחר הפעולה פרסמה המפקדה הראשית הודעה מיוחדת של "ציונים לשבח". בהודעה נאמר, בין היתר:

[...] המפקדה מציינת את ראש קבוצה דבורה [הכינוי של מלכה יפת-פיין, היא "טופסי"], שהצילה, הודות למסירותה, אומץ ליבה וזריזותה, מספר חיילים פצועים [...]

במרס 1946 חדרו לוחמי האצ"ל למחנה הצבאי בצריפין (סרפנד), השתלטו על מחסן הנשק והוציאו משם נשק רב. בשעת הנסיגה נפצעו חמישה בחורים בשעת חילופי האש עם החיילים הבריטים, ביניהם יוסף שמחון ומיכאל אשבל שנפצעו באורח קשה והוחלט להעבירם לבית-החולים. את הפצועים חבשו ציפורה פלומין-ודנברג, שהייתה אחות מוסמכת, ושולמית שמיר. את אשר אירע, מספרת ציפורה בעדותה:

שולמית ואני עזרנו לפצועים להיכנס למכונת ויצאנו לדרך... במחסום שהוקם על-ידי הבריטים, עצרו השוטרים את המכונת ושאלו אותנו למטרת נסיעתנו. תשובותינו כנראה לא ספקו אותם והם העבירו אותנו למשטרת בית-דגן ומשם ליפו. לאחר חקירה הוחלט להפריד בין הבנות והבחורים. לפני שנפרדנו הפצרתי בבחורים שיבקשו להעבירם לבית-החולים ברגע שירגישו ברע, כי עליהם לזכור שבגופם נמצאת עופרת. בלילה לא יכולתי להירדם מרוב דאגה לבחורים, ובבוקר הודעתי לשוטרת שאני חשה כאבי בטן חזקים ואני מבקשת להכניסני לבית החולים ולהיבדק על-ידי רופא. חשבתי שבצורה זו אוכל ליצור קשר עם שמחון ואשבל ולדעת מה עלה בגורלם... כעבור שעתיים הופיע רופא שפתח ואמר: "הארגון ששלח אותך יכול להתגאות בכך. חבשת את הפצועים להפליא. אך אין לך מה לדאוג, הם נמצאים כבר בחדר הניתוח ובעוד שעה קלה אנתח אותם". עניתי לרופא: "אני מקווה שכאשר תנתח את הפצועים תזכור את השבועה שנשבעת בשעה שסיימת את לימודי הרפואה, לטפל בחולים ללא הבדל גזע, דת ומין".

ציפורה ושולמית לא הועמדו לדין בגלל חוסר הוכחות. השתיים נשלחו למאסר מנהלי, ורק כעבור שנתיים, לקראת צאת הבריטים את הארץ, שוחררו מן המעצר.

ביולי 1946 הותקף מלון המלך דוד בירושלים, מקום משכן ממשלת המנדט והמפקדה הצבאית הראשית. בשעת הנסיגה נפצעו שני לוחמים: אהרון אברמוביץ ויצחק צדוק (שהיו מחופשים לערבים) והשניים הוכנסו למכונת העזרה ראשונה. אברמוביץ פנה אל הדסה טבק, שחיכתה במכונת, ואמר: "אני נקוב כולי". היא ניסתה להרגיעו וחבשה את פצעו, והמכונת מיהרה אל עבר חדר העזרה הראשונה שהוכן בעיר העתיקה. בעוברם ליד הקישלה נתקלה המכונת במחסום שהוקם על-ידי המשטרה. הדסה, שישבה בין שני "הערבים", כיסתה בחצאית שלה את אברמוביץ, והפוזה הזו מצאה חן בעיני השוטר הערבי שהציץ אל תוך המונת – צעירה יהודיה מתחבקת עם ערבי שנראה שיכור! את המחזה הזה ראה גם אחד היהודים שעבר במקום ומיהר לספר לאביה של הדסה. האב כעס מאוד וכשחזרה הדסה הביתה, אמר לה:

בתי, כפי שתציעי את מיטתך, כך תישני עליה.

כעבור מספר חודשים נודע לאב שהדסה הייתה חברה באצ"ל וכשהרימה את החצאית מעל "הערבי", ניסתה להציל את חיי חברה הפצוע. האב התנצל בפני בתו על דברי התוכחה שהטיח בה.

אברמוביץ וצדוק הועברו לחדר מיוחד שהוכן מראש בישיבת פורת-יוסף, שם המתינו סימה הויזמן וציפורה אשכנזי-שיף. למקום הוזעק ד"ר הפנר, שבדק את הפצועים וקבע שיש להעביר את אברמוביץ לבית-החולים כדי שניתן יהיה לנתחו. אולם כעבור זמן לא רב, הוקף המקום על-ידי חיילים. כאשר נכנסו לחדר העזרה ראשונה, עצרו את צדוק, שהועבר לבית-החולים הממשלתי. אהרון אברמוביץ כבר לא היה בין החיים.

בין הבנות שעסקו במתן עזרה רפואית, יש לציין את מינה אושינקר, שעבדה כאחות מקצועית בבית-החולים ליולדות "פוחובסקי" בתל-אביב, לשם הופנו פצועי הארגון. מינה טפלה בפצועים במסירות רבה ותרמה רבות להחלמתם. כן יש לציין את הרטה גרינוולד ("רינה"), גם-כן אחות במקצועה, שהדריכה בירושלים קורסים לעזרה ראשונה וכן ניהלה את בית-החולים של האצ"ל, "החלמה", שהוקם במלחמת העצמאות.

בנות בקרב

בנות רבות היו בח"ק (חיל הקרב) והשתתפו יחד עם הבחורים בפעולות הקרב השונות וכן בהעברת נשק ממקום למקום. צר המקום לציין את כל הבנות הלוחמות, ולכן יובאו רק כמה מייצגות.

מרים (מיקי) דוידסון נולדה בגרמניה ובת חמש הייתה כאשר משפחתה עלתה ארצה. בגיל צעיר הצטרפה לתנועת הנוער בית"ר ולאחר מכן המשיכה את דרכה לאצ"ל. בשנת 1943 התאהבה בקצין יהודי יליד סקוטלנד, שהגיע ארצה במסגרת הצבא הבריטי, ובתחילת 1944 נישאו השניים בחיפה. מיקי המשיכה את פעילותה במחתרת, בעוד הבעל המשיך לעסוק בפרויקט סודי הקשור בראדאר. בתחילת פברואר 1944, השתתפה מיקי בהתקפה על משרדי העלייה בחיפה. מיקי הייתה רזה, צרה וזריזה, ולכן הוטל עליה לחדור דרך הסורגים אל תוך הבניין, להניח את המטענים ולהסתלק מן המקום. בפיצוץ שאירע לאחר מכן נהרס משרד העלייה כליל (פעולה זו נערכה בעת ובעונה אחת בשלוש הערים הגדולות: ירושלים, תל-אביב וחיפה).

חודש וחצי לאחר מכן יצאה שוב מיקי לפעולה. הפעם הייתה המטרה משרדי הבולשת בחיפה (גם פעולה זו נערכה בעת ובעונה אחת בשלוש הערים הגדולות). אלא שבאותו לילה נערך נשף סטודנטים בטכניון והזוג דוידסון היה בין המוזמנים. מיקי ביקשה מבעלה ללכת לנשף בגפו והבטיחה להצטרף אליו מאוחר יותר. וכך היה. תפקידה של מיקי הפעם היה להיות חלק מחוליית האבטחה, שהייתה מורכבת משלושה זוגות "נאהבים". בנוסף למיקי השתתפו בפעולה גם חנה אוירבך-הלל וכן חיה בן צבי-סבן. זמן קצר לאחר הנחת מטעני הנפץ נשמע פיצוץ עז ובניין הבולשת קרס תחתיו. מיקי מיהרה לביתה, החליפה את בגדיה והצטרפה אל בעלה בנשף הסטודנטים של הטכניון.

בעקבות ההתקפה על משרדי הבולשת, הוטל עוצר על חיפה ונעצרו רבים, ביניהם מיקי דוידסון. כאשר נודע הדבר למייג'ור דוד דוידסון, הוא הפעיל את קשריו בצבא ומשם הופעל לחץ על הבולשת הבריטית שהובאה במבוכה. לבסוף הוצע שמיקי תשוחרר מן המעצר בתנאי שתסכים לעזוב את הארץ. מיקי הועברה למצרים בליווי משמר צבאי ושם הפליגה באונייה לאנגליה.

מרים דוידסון

פנינה בג'יו-שוחט נולדה בירושלים להורים ילידי הארץ. בצעירותה הצטרפה לבית"ר ומאוחר יותר הייתה פעילה באצ"ל. עם פרוץ המרד בשלטון הבריטי בארץ, צורפה פנינה לח"ק (חיל הקרב) ובמרס 1944 השתתפה בהתקפה על מרכז הבולשת בירושלים. חוליית הפורצים התקיפה את הבניין, שהיה בכניסה למגרש הרוסים, וחולייה נוספת שהייתה מורכבת משני לוחמים ופנינה, שימשה לאבטחה בתוככי מגרש הרוסים. לאחר הנחת מטעני הנפץ, נשמעה שריקה חדה וכל החוליות נסוגו. כעבור זמן קצר נשמעה התפוצצות חזקה והבניין נהרס.

בעקבות ההתקפה, נערכו בירושלים מעצרים רבים ופנינה נאלצה לעזוב את העיר ונדדה לשפלה, שם המשיכה את פעילותה במחתרת. במאי 1945, השתתפה פנינה בחולייה שיצאה לפוצץ את צינור הנפט האנגלו-עיראקי שהזרים נפט מעיראק לבתי-הזיקוק בחיפה. דבר ההתקפה נודע לשירות הידיעות של ההגנה, ויחידה מיוחדת נשלחה למקום ולכדה את חוליית האצ"ל (הייתה זו אחת הפעולות האחרונות שנערכו על-ידי ההגנה נגד האצ"ל בתקופת ה"סזון", שבה ניסתה ההגנה לשתק את פעולות האצ"ל).

פנינה, יחד עם שלושה מחבריה, הועברו לקיבוץ "יגור" והוחזקו שם שלושה ימים, כשידיהם כפותות ועיניהם מכוסות. לאחר מכן הסגירום אנשי ההגנה לידי המשטרה הבריטית. פנינה הועברה לבית-הסוהר לנשים בבית-לחם ושחררה רק לאחר צאת הבריטים את הארץ.

דבורה קלפוס-נחושטן נולדה בתל-אביב להורים שהיו חברים במפלגה הרביזיוניסטית. האח הבכור ושתיים מאחיותיה היו חברים באצ"ל, והצטרפותה של דבורה לארגון נראה לה כדבר טבעי (מאוחר יותר הצטרף לאצ"ל גם האח הצעיר יותר). דבורה השתתפה בקורס למפקדים והייתה למפקדת בח"ק (חיל הקרב) ברמת-גן. דבורה הייתה פעילה מאוד בארגון והשתתפה בפעולות קרב שונות וכן בהעברת נשק ממקום למקום.

הפעולה הראשונה בה השתתפה דבורה הייתה קשורה בהחרמת אריגים ממחסני הממשלה באוקטובר 1944. הימים ימי מלחמת-העולם השנייה וכל המצרכים היו בפיקוח ממשלתי וחולקו לתושבים בהקצבה. הממשלה החזיקה מלאי גדול של אריגים ומפקדת האצ"ל החליטה להחרים את האריגים, למוכרם בשוק החופשי ולהשתמש בכסף למימון המלחמה. חלק מן האריגים חולקו חינם לנצרכים.

כעבור חצי שנה הצטרפה דבורה לחולייה שמנתה ארבעה לוחמים, עליהם הוטל לפוצץ את צינור הנפט שהוביל את הנוזל השחור מעיראק לבתי-הזיקוק בחיפה. בנוסף לחומר הנפץ, קיבלו הלוחמים מנגנוני השהייה שהיו מורכבים מבקבוקים שהכילו חומצה גופרתית (sulfuric acid). כאשר הופכים את הבקבוק, באה החומצה במגע עם הפקק ומאכלת אותו, ולאחר זמן (שניתן לחשבו מראש לפי עובי הפקק), באה החומצה במגע עם המנגנון שמפעיל את חומר הנפץ. את הבקבוקים מלאי החומצה נתנו לדבורה ששמה אותם בתיק היד שלה, אלא שאחד הבקבוקים התהפך והחומצה שנשפכה גרמה לדבורה לכווייה ברגל. למרות הכאבים, שהלכו והתגברו, המשיכה דבורה לצעוד עם הבחורים. לאחר שהחוליה מלאה את המשימה, שבו כולם לתל-אביב באוטובוס ורק למחרת היום התפנתה דבורה לקבל טיפול רפואי לכווייה ברגלה שבינתיים הזדהמה.

הפעולה המרשימה ביותר בה השתתפה דבורה נחשתן הייתה ההתקפה על שדה התעופה הצבאי בלוד בחורף 1946. הלוחמים יצאו מפתח-תקוה וצעדו לעבר היעד. על חוויותיה האישיות מספרת דבורה, בין היתר:

יצאתי לפעולה עם סרבל (אוברול). באותו לילה ירד גשם והיה בוץ, ובדרך הייתי צריכה ל"שירותים", ולי בתור בחורה היה קושי מיוחד, כי הייתי צריכה להסיר מעלי את הסרבל. בסופו של דבר התיישבתי בבוץ, הסרתי את הסרבל, התעכבתי קמעה והמשכתי בדרכי. ההליכה הייתה קשה מאוד, כי בכל מקום היה בוץ עמוק. אתה מכניס את הרגל בבוץ ולא יכול להוציא אותה. לבסוף הורדתי את הנעלים, קשרתי אותם על צווארי והלכתי יחפה. ראו זאת הבחורים וחלקם עשו כמוני...

למרות תנאי מזג האוויר הקשים, הצליחו הבחורים להשמיד בשדה התעופה לוד 11 מטוסים צבאיים.

דבורה נחשתן

אותו לילה הותקפו שני שדות-תעופה צבאיים נוספים: בקסטינה (תל-נוף) השמידה יחידה נוספת של האצ"ל 20 מטוסים. בפעולה זו השתתפו גם

ציפורה פאגלין ומיצי טאו, ששימשו כחובשות. יחידה של לח"י התקיפה את שדה התעופה הצבאי ליד כפר סירקין והשמידה 8 מטוסים נוספים.

באפריל 1946 תקפה יחידה גדולה של הארגון מתקנים לאורך מסילת הברזל בדרום הארץ (מהכפר הערבי ייבנה שליד רחובות ועד לתחנת הרכבת באשדוד). לאחר סיום הפעולה, צעדו הבחורים בחולות עד לבת-ים, אולם עם שחר נתגלו על-ידי מטוס סיור צבאי ובהגיעם לבת-ים נתקלו בכוחות צבא גדולים שהקיפו את כל האזור. 31 לוחמים, וביניהם דבורה נחשתן, נתפסו בידי הצבא. על הפגישה עם החיילים הבריטים, מספרת דבורה:

הכדורים עפו מעל הראש, אולם את חיי אני חייבת לסמל בריטי שאמר לחבריו: do not kill the girl (אל תהרגו את הנערה) ובשעה שנערך המשפט בפני בית-הדין הצבאי, נקרא הסמל להעיר והדבר הראשון שאמר היה: where is the girl (היכן הנערה?)

דבורה נידונה ל-15 שנות מאסר ללא יחס מיוחד. יש לציין כי היה הבדל ניכר בין התנאים של האסירות לבין אלה של העצירות. האסירות ישנו על "בורשים" – סמרטוטים התפורים יחד ואשר שמשו כמזרנים, שהונחו על הרצפה. כן חויבו האסירות בלבוש בית-הסוהר: בחורף שמלת פלנל ללא גזרה במותניים, ובקיץ שמלה מבד לבן ועליה סינר לבן. האסירות שלא קיבלו יחס מיוחד חויבו לעבוד בכל יום בתפירה. הן הורשו לטיל על גג בית-הסוהר במשך חצי שעה בכל בוקר וחצי שעה אחר-הצהריים, אולם כל פעולה ספורטיבית הייתה אסורה. לעומתן, הורשו העצירות לישון על מיטה ולבשו בגדים אזרחיים. הן לא נאלצו לעבוד והיו חופשיות לארגן לעצמן את סדר יומן, שהוקדש בעיקר לקריאה, ללימודים ולעבודות יד למיניהן. גם האוכל שקיבלו היה טוב בהרבה מן האוכל שהוכן עבור האסירות.

שנתיים לאחר מאסרה, הצליחה לברוח ממחנה המעצר (חודשיים לפני עזוב הבריטים את ארץ-ישראל).

שמחה כליפא-רחובי נולדה בירושלים למשפחה מרובת ילדים (חמישה בנים וחמש בנות). בגיל צעיר הצטרפה לאצ"ל ועם התרחבות הפעולות נגד השלטון הבריטי, צורפה לח"ק (חיל הקרב). ביוני 1946 השתתפה שמחה

בפיצוץ רכבת הנוסעים שיצאה מירושלים לתל-אביב. שמחה עלתה לרכבת כשבתיקה תת-מקלע מפורק וכן אקדח. היא ישבה על אחד המושבים, כאשר בסמוך לה ישב על רצפת הקרון יוסף אבני, אחד מלוחמי הארגון, כשהוא מחופש לערבי, ולידו פח זיתים וקופסאות ריבה (שלתוכן הוכנסו המוקשים). לאחר שהרכבת עזבה את ירושלים, התיישבו ליד שמחה שני צעירים ערבים וכעבור זמן קצר פנה אחד מהם בשאלה:

"לאן את נוסעת?"

"ליפו", ענתה.

התפתחה שיחה שגרמה לשמחה אי נעימות רבה ותוך כדי כך, החל להתפתח בין הצעירים ויכוח מי מבין השניים יהיה הראשון שיצא בערב עם הנוסעת האלמונית. פתחה שמחה ואמרה:

"למה לכם להתווכח – כאשר נגיע ליפו כבר נמצא הסדר שיספק את שניכם".

כעבור זמן קצר ניתן האות ואבני קם ממקומו, משך בחוזקה בשרשרת החירום והרכבת נעצרה בחריקת בלמים. השוטר הערבי פנה אל אבני והסביר לו כי משיכת שרשרת החירום מהווה עבירה על החוק, וכיוון את הרובה כלפי אבני. באותו רגע ממש שלפה שמחה אקדח וניסתה לירות בשוטר, אולם חל מעצור באקדח. לכן התנפלה על השוטר, תפסה את הרובה בשתי ידיה והוציאה אותו מידי. מכה בראשו של השוטר בקת האקדח סיימה את הפרשה ואבני יכול היה לרדת מן הקרון עם פח הזיתים. שני הערבי פנו אל שמחה בהתרגשות רבה ואמרו:

"יא-סית [גבירתי], מה שתגידי נעשה. יא-סית, יא-סית, אמרי לנו מה רצונך?".

בינתיים ניגש אבני אל הקטר, פקד על הנהג והמסיק לרדת ממקום מושבם ולשכב על הארץ, רחוק ככל האפשר מן הרכבת. אבני הניח את פח הזיתים עם קופסאות הריבה בתוך הקטר וכאשר קיבל את האות, הפעיל את מנגנון ההצתה והקטר נהרס מן ההתפוצצות.

בעוד אבני מטפל בקטר, עלו אל הקרונות לוחמים נוספים, שחיכו בקרבת מקום, והורו לכל הנוסעים לצאת במהירות מהרכבת. לאחר שהפינוי הושלם, שפכו הבחורים בנזין על הקרונות והרכבת כולה עלתה באש.

בשעה שהרכבת שנסעה מירושלים לתל-אביב עלתה באש, הותקפו עוד שתי רכבות; האחת ליד נען בדרום הארץ (בהשתתפות שרה גודלשמיד-אגסי), והשנייה – ליד ראש-העין (בהשתתפות אסתר בוכבינדר).

מטרת הפעולה הייתה לשתק את מסע הרכבות בארץ, ולהימנע מקורבנות אדם – אזרחים ושוטרים.

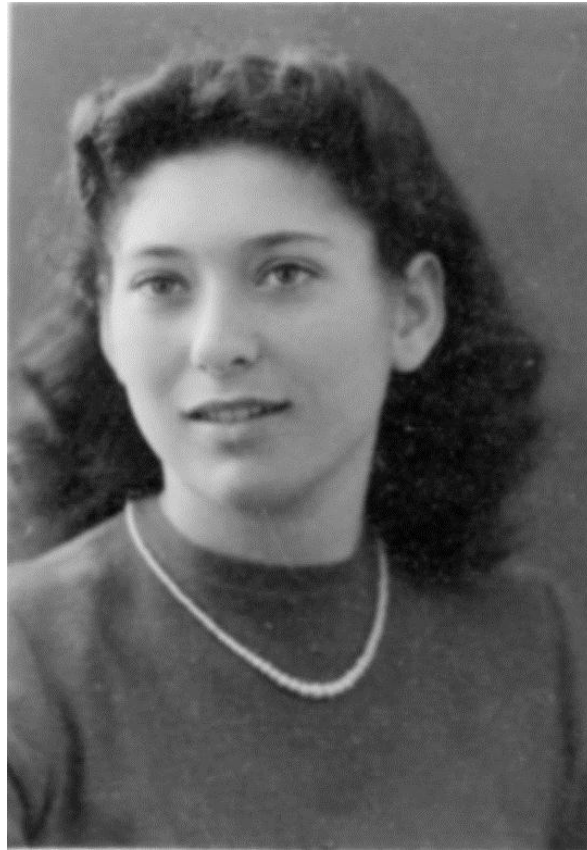
שמחה רחובי

שולמית סלונים-פולק (שולה) נולדה בחברון, נצר למשפחה חברונית ותיקה, ולאחר פרעות 1929 עברה המשפחה לתל-אביב. האווירה בבית הייתה דתית-לאומית וארבעה מאחיה של שולה היו באצ"ל. לא ייפלא איפוא שגם שולה מצאה את דרכה אל המחתרת. היא נשלחה לקורס מפקדים ולאחר מכן הייתה חברה בח"ק (חיל הקרב). שולה השתתפה בפעולות שונות וכן בהעברת נשק ובסיוורים שלפני הפעולה. לאחר החלטת האו"ם מן ה-29 בנובמבר 1947,

החלו ערביי יפו לתקוף את שכונות הספר של תל-אביב. במשך מספר חודשים לחמה שולה יחד עם יחידתה בעמדות, וכשהחלה ההתקפה על יפו באפריל 1948, לקחה בה שולה חלק יחד עם הבחורים. באחד הקרבות שהתנהל עם השריון הבריטי (שבא לעזרת הערבים), ראתה שהמקלען נפצע. מיד תפסה את מקלע הברן, זחלה לעבר הכביש והחלה לירות צרורות לעבר המחסום.

כאשר הגיעה ספינת הנשק "אלטלנה" לחופי ישראל, היא הופנתה על-ידי הממשלה לכפר-ויתקין, שם נערכה קבלת פנים לבאים בהשתתפות מנחם בגין. גם שולה הייתה שם, וכאשר החלו חילופי האש עם הצבא, עלתה על הספינה, שעשתה דרכה לתל-אביב. על החוויות שעברה בהיותה על סיפון "אלטלנה" אל מול חוף תל-אביב, מספרת שולה:

[...] ניתכה עלינו אש תופת שהקשתה על העברת הפצועים אל הסירות. לאחר מכן החלה ההפגזה ואחד הפגזים נפל על האנייה, שהחלה לבעור. פניתי אל בגין ובדמעות בעיני התחננתי לפניו שירד לאחת הסירות. הוא כעס עלי ואמר שיישאר על הספינה עד שאחרון האנשים ירד. כשפניתי ממנו כדי לטפל באחד הפצועים, שמעתי אותו אומר: "מדוע היא עוד נמצאת כאן. תורידו אותה אל הסירה". לא עבר זמן רב ואחד הבחורים לפת אותי בחוזקה וזרק אותי למים, אולם לא יכולתי להתקרב אל הסירה בגלל האש החזקה שנורתה אל כל מי שקפץ למים. למזלי הייתי שחיינית טובה והצלחתי לשחות אל החוף, שם נאספתי על-ידי לוחמי האצ"ל שהסיעו אותי הביתה... מאוחר יותר נודע לי שאחי, נחום סלונים, הצליח לעלות על ה"אלטלנה" ורץ בין כל התאים כדי למצוא אותי. הוא נרגע רק כאשר מישהו סיפר לו שהורדתי מן הספינה ואז התפנה אל "המפקד", תפס את בגין בשתי ידיו והוריד אותו אל אחת הסירות.

שלומית פולק

סיכום

הבנות באצ"ל מילאו תפקיד בכל החטיבות, ותרמו תרומה חשובה ביותר במלחמת האצ"ל בשלטון הבריטי ובפולש הערבי. 10 מהן נתפסו בשעת פעולת קרב ונשפטו על-ידי בית-הדין הצבאי לשנות מאסר שונות. ראשונה הייתה רחל אוהבת-עמי שנידונה למאסר עולם ללא יחס מיוחד. היא ריצתה את עונשה בבית-הסוהר לנשים בבית-לחם ובמשך חמש שנים הייתה היהודייה היחידה בקרב עשרות אסירות ערביות: רוצחות, גנבות וזונות. לאחר שבע שנות מאסר, חנן אותה הנציב העליון והיא שוחררה מבית-הסוהר.

בנוסף ל"שפוטות", נעצרו 87 לוחמות האצ"ל ונידונו באופן מינהלי לתקופות מעצר שונות. בין העצורות היו גם אימהות, שבעליהן נשלחו למחנות המעצר

באפריקה, בעוד הילדים הקטנים נשארו בבית ללא הורים. בדרך כלל טפלה הסבתא בתינוק, מלבד במקרה של אִמָּה גרמנט שלא הייתה לה כל משפחה בארץ והיא נאלצה להשאיר את ביתה התינוקת אצל חברה (ג'ניה לוין), שלא השתייכה לארגון.

8 בנות נפלו בקרב ושמותיהן הצטרפו לרשימה הארוכה של צעירים שנתנו את נפשם למען הקמתה של מדינת ישראל.

הגורל המשותף והחיים האינטנסיביים במחתרת, הפכו את חברי האצ"ל ל"משפחה לוחמת", לכן אין פלא שחלק גדול מהבנות נישאו לחבר בארגון. מתוך מִדְגָם של 171 בנות, 125 מהן (73%) נישאו לאיש האצ"ל, רובן ככולן לאחר הקמתה של מדינת ישראל.